

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 051 «Економіка»
першого (бакалаврського) рівня**

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2022

УДК 330.5(07.034)

A64

Укладач Н. І. Шифріна

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії та економічної політики.

Протокол № 6 від 20.12.2021 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Аналітичне забезпечення національної економіки [Електрон-
A64 ний ресурс] : методичні рекомендації до самостійної роботи студентів спеціальності 051 «Економіка» першого (бакалаврського) рівня / уклад. Н. І. Шифріна. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. – 55 с.

Подано методичні рекомендації до виконання самостійних робіт із навчальної дисципліни, призначені для набуття студентами відповідних компетентностей щодо формування цілісного світогляду та практичних навичок у системному підході до аналітичного забезпечення механізму функціонування національної економіки.

Рекомендовано для студентів спеціальності 051 «Економіка» першого (бакалаврського) рівня.

УДК 330.5(07.034)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2022

Вступ

Економічний розвиток сучасного суспільства стає вагомою причиною виникнення низки різноманітних проблем щодо функціонування економічних явищ та процесів на національному рівні. Визначенню завдань обґрунтованої економічної політики держави, формуванню основних пріоритетів та напрямів розвитку всіх галузей економіки сприяє процес аналітичного дослідження ключових елементів економічної системи держави.

Навчальна дисципліна «Аналітичне забезпечення національної економіки» є систематизованим викладом знань питань аналітичного дослідження ключових індикаторів формування й розвитку національної економіки країни на основі аналізу трудового потенціалу, результатів функціонування економіки, рівня та якості життя населення, стану фінансової системи, зовнішньоекономічної діяльності.

Аналітичне забезпечення національної економіки надає цифрову інформацію для дослідження напрямів та закономірностей розвитку економіки загалом, її секторів та окремих галузей, наявності й ефективності використання ресурсів, темпів зростання виробництва, цін, зайнятості та ін. Особливого значення аналітичне забезпечення національної економіки набуває в умовах сучасної України, де відбувається процес структурної перебудови й реформування державного устрою.

Мета навчальної дисципліни: формування у студентів умінь і навичок у системі індикаторів аналітичного забезпечення національної економіки, методах їхнього розрахунку, визначенні їхньої динаміки та основних взаємозв'язків.

Актуальність вивчення навчальної дисципліни «Аналітичне забезпечення національної економіки» в Україні ґрунтується на необхідності остаточного формування та подальшого розвитку національної соціально-економічної моделі й передбачає оволодіння такими компетентностями: знання сутності та інструментарію аналітичного забезпечення національної економіки; аналізу трудового потенціалу, рівня та якості життя населення; здійснення обґрунтованого дослідження ефективності функціонування національної економіки, елементів фінансової системи, зовнішньоекономічної діяльності.

Змістовий модуль 1

Методологічні основи аналітичного забезпечення національної економіки

Тема 1. Теоретичні основи аналітичного забезпечення національної економіки

Питання за темою:

- 1.1. Поняття аналітичного забезпечення національної економіки.
- 1.2. Завдання аналітичного забезпечення національної економіки та галузь використання його даних.
- 1.3. Система показників аналітичного забезпечення національної економіки.

Загальні методичні рекомендації до виконання самостійної роботи за темою 1

Виконання самостійної роботи за темою 1 студентам слід починати з розгляду сутності поняття, об'єкта, предмета та інструментарію аналітичного забезпечення національної економіки, який ґрунтується на вимогах і рекомендаціях міжнародних організацій щодо використання необхідної системи показників, а саме: Система національних рахунків 2008, Керівництво з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (шосте видання МВФ, 2009), Керівні принципи щодо комплексної економічної статистики (ООН, 2013), Резолюція про статистику праці, зайнятості та недовикористання робочої сили (19-та МКСП, 2013), Керівництво з укладання грошово-кредитної і фінансової статистики (МВФ, 2008), Керівництво з укладання показників фінансової стабільності (МВФ, 2006), Керівництво зі статистики державних фінансів (МВФ, 2014) та ін. Також слід з'ясувати зв'язок аналітичного забезпечення національної економіки з такими навчальними дисциплінами: економічна теорія, макроекономіка, статистика. Розібратися із сутністю загальнонаукових методів, які використовує аналітичне забезпечення національної економіки.

Далі студентам слід розглянути основні функції, завдання аналітичного забезпечення національної економіки та галузь використання

його даних. Слід звернути увагу на умови реалізації завдань аналітичного забезпечення національної економіки.

Завершення теоретичної складової частини роботи студента за темою 1 є вивчення системи показників аналітичного забезпечення національної економіки. Студентам слід розібратися із принципами побудови системи показників аналітичного забезпечення національної економіки як-от: погодженість та інформативність, і приділити увагу визначенню змісту показників і методів їхнього оцінювання.

Усі питання цієї теми досить докладно висвітлено в наукових джерелах, перелік яких наведено наприкінці теми.

Творче та наполегливе опрацювання теоретичного матеріалу дає можливість студенту оволодіти практичними навичками та набути компетентностей щодо здатності до розуміння методологічних основ аналітичного забезпечення національної економіки.

Практичні завдання із прикладами виконання

1.1. Дайте повну інтерпретацію загальноприйнятим скороченням: ВВ; ВДВ; ВЕД; ВМД; ВВП; ВНОК; ВРП; ГАТТ; ДКПП; ДФСУ; ЄБРР; ЄДРПОУ; ЄМТ.

Приклад виконання завд. 1.1

ВВ	–	Валовий випуск.
ВДВ	–	Валова додана вартість.
ВЕД	–	Вид економічної діяльності.
ВМД	–	Вантажна митна декларація.
ВВП	–	Валовий національний продукт.
ВНОК	–	Валове накопичення основного капіталу.
ВРП	–	Валовий регіональний продукт.
ГАТТ	–	Генеральна угода про тарифи й торгівлю.
ДКПП	–	Державний класифікатор продукції та послуг.
ДФСУ	–	Державна фіскальна служба України.
ЄБРР	–	Європейський банк реконструкції та розвитку.
ЄДРПОУ	–	Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України.
ЄМТ	–	Єдиний митний тариф.

1.2. Визначте взаємозв'язок аналітичного забезпечення національної економіки з такими навчальними дисциплінами:

- економічна теорія;
- макроекономіка;
- статистика.

Приклад виконання завд. 1.2

Економічна теорія – взаємозв'язок полягає в напрямі вивчення економічних явищ і процесів, економічних категорій та законів економічного розвитку.

Макроекономіка – взаємозв'язок полягає в напрямі вивчення законів і закономірностей функціонування та розвитку національної економіки.

Статистика – взаємозв'язок полягає в напрямі дослідження й аналізу ключових економічних показників та їхньої динаміки.

Практичні завдання для самостійного вирішення

1.3. Зіставити загальнонаукові методи з визначеннями (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Визначення загальнонаукових методів

Методи	Визначення
1	2
1. Принцип наукової індукції	а) вивчення якісних показників економічного розвитку
2. Гіпотетико-дедуктивний метод	б) дослідження ролей і функцій, які виконує система загалом, усі її підсистеми й окремі елементи, а також виявлення залежностей між складовими частинами
3. Кількісний аналіз	в) вивчення економічної системи як сукупності взаємопов'язаних елементів
4. Якісний аналіз	г) дослідження національної економіки за сукупністю навчальних дисциплін
5. Системний аналіз	д) формування гіпотез, висновки із яких перевіряють досвідом
6. Функціональний аналіз	ж) метод дослідження процесів або явищ шляхом створення їхніх математичних моделей

1	2
7. Метод математичного моделювання	з) міститься в порівнянні витрат і вигод
8. Міждисциплінарний підхід	е) врахування всіх наявних фактів і явищ
9. Аналіз витрат і вигод	є) збирання, опрацювання та використання цифрової інформації, насамперед статистичних даних

1.4. Виберіть основні функції аналітичного забезпечення національної економіки:

1. Надання органам державного управління інформації, що використовують для ухвалення рішень, пов'язаних із формуванням економічної політики, розробленням державних програм і їхньої реалізації.

2. Забезпечення суспільних благ.

3. Забезпечення управління підприємств та організацій необхідною інформацією про розвиток макроекономічної ситуації під час ухвалення рішень інвестиційного характеру щодо розширення виробництва, організації збуту та ін.

4. Інформування про основні підсумки й тенденції економічного розвитку громадськості, науково-дослідних установ, суспільно-політичних організацій та окремих осіб.

5. Здійснення макроекономічної політики держави.

1.5. Визначте відповідні нормативні значення таких індикаторів функціонування та розвитку економічної системи (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Нормативні значення індикаторів функціонування та розвитку економічної системи

Показники	Нормативні значення
1	2
1. Щорічний приріст реального ВВП	а) 0,65 : 0,35
2. Рівень безробіття	б) граничне значення 1 : 1,3
3. Погодинна заробітна плата	в) більш ніж 50 – 60 %

1	2
4. Доцільний коефіцієнт (індекс диференціації доходів)	г) 30 – 40 % від загальної кількості суб'єктів господарювання
5. Рівень інфляції	д) не більше ніж 10 – 15 %
6. Співвідношення між ціною масою товарів і грошовою масою	е) 10 %
7. Витрати на науку	є) 15 років
8. Витрати на освіту	ж) 7 %
9. Співвідношення між виробництвом засобів виробництва і предметів споживання	з) за оцінкою ООН критичний рівень – нижчий за 3 дол. США
10. Частка зайнятих у сфері послуг	и) 1 : 3
11. Питома вага проблемних регіонів в загальній кількості	і) 50 : 50
12. Питома вага активних ринкових суб'єктів	ї) більше ніж 5 % ВВП
13. Питома вага інфраструктурних потужностей	й) 2 – 3 % ВВП
14. Частина населення, що проживає за межею бідності	к) 3 – 4 %
15. Середня тривалість навчання	л) 30 – 35 %
16. Рівень старіння населення (частина населення старше 65 років від загальної кількості)	м) 5 – 10 років
17. Співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати	н) не має перевищувати 10
18. Рівень депопуляції населення	о) 19 – 25 % ВВП
19. Питома вага витрат на охорону природного середовища	п) не менш ніж 2,7 %
20. Розмір інвестицій	р) більше ніж 5 %
21. Стабільність податкової системи	с) 5 – 6 %
22. Приріст продуктивності праці	т) більше ніж 2 % ВВП

Запитання для самодіагностики

Для відповіді на запитання для самодіагностики необхідно опрацювати теоретичний матеріал за темою 1 (за переліком наукових джерел).

1. У чому полягає зв'язок аналітичного забезпечення національної економіки з економічною теорією й суміжними навчальними дисциплінами?

2. Перелічте основні методи аналітичного забезпечення національної економіки.

3. Дайте визначення системі показників аналітичного забезпечення національної економіки.

4. Назвіть загальноприйняті індикатори функціонування та розвитку економічної системи.

5. Хто є користувачем даних аналітичного забезпечення національної економіки?

6. Дайте визначення предмета вивчення аналітичного забезпечення національної економіки.

7. Що є об'єктом вивчення аналітичного забезпечення національної економіки?

Тематика есе

Одним із видів самостійної роботи є написання есе в довільній формі. Вибір теми студент має здійснювати самостійно, він має залежати від особистих інтересів і переваг. Завдання виконують індивідуально.

1. Сутність, суб'єкти та об'єкти аналітичного забезпечення національної економіки.

2. Методологічні основи аналітичного забезпечення національної економіки.

Евристичні завдання

Евристичні завдання – це реальні суспільно-економічні проблеми діючої сучасної економіки. Тому для відповіді на евристичне запитання слід виконати всі наведені раніше завдання за темою 1.

1. Обґрунтуйте, які з тверджень можна зарахувати до принципу погодженості системи показників, а які до інформативності:

а) можливість порівняння;

б) координація визначень і класифікацій, на основі яких здійснюють обчислення.

2. Розподіліть індикатори функціонування національної економіки, наведені в завданні 1.4 за принципом їхньої пріоритетності (на вашу думку).

Література: [7; 9; 15].

Тема 2. Трудовий потенціал національної економіки

Питання за темою:

- 2.1. Трудовий потенціал національної економіки.
- 2.2. Дослідження міграційних процесів.
- 2.3. Безробіття як загроза економічного розвитку.

Загальні методичні рекомендації до виконання самостійної роботи за темою 2

Виконання самостійної роботи за темою 2 студентам слід починати з розгляду населення як об'єкта дослідження. Слід з'ясувати завдання дослідження й окремі об'єкти, також звернути увагу на визначення кількості населення та його структури, розібратися чим відрізняються окремі категорії населення – наявне та постійне, для вирішення яких економічних завдань відбувається розподіл на зазначені категорії. Визначити основні показники природного руху кількості населення.

Також треба приділити увагу дослідженню міграційних процесів: з'ясувати сутність та основні поняття міграції, міграційний приріст і вплив населення, фактори, що їх обумовлюють. Вивчити показники природного руху кількості населення.

Особливої уваги потребує дослідження безробіття як загрози економічному розвитку країни. Потрібно детально розібратися, хто належить до складу економічно активного й неактивного населення, як відбувається розподіл на зайнятих і безробітних, опанувати показники рівня заробітної плати, коефіцієнт зайнятості й безробіття, тривалість безробіття, коефіцієнт напруженості на ринку праці, середній розмір допомоги у зв'язку з безробіттям, визначення кількості безробіття, та його видів.

Далі студентам необхідно розглянути структуру робочої сили за розширеною концепцією й поняття невикористання робочої сили.

Для вирішення практичних завд. 2.5, 2.6 необхідно скористатися прикладом виконання завд. 2.2. Для вирішення практичних завд. 2.4, 2.7, 2.9 – завд. 2.3.

Виконуючи практичні завд. 2.8, 2.10 необхідно використати теоретичний матеріал щодо структури робочої сили за розширеною концепцією й сутності невикористання робочої сили.

Усі питання цієї теми досить докладно висвітлено в наукових джерелах, перелік яких наведено наприкінці теми.

Опрацювання теоретичного матеріалу дає можливість студенту оволодіти практичними навичками та набути компетентностей щодо здатності до розуміння та розрахунку показників трудового потенціалу національної економіки.

Практичні завдання із прикладами виконання

2.1. Під час проведення перепису населення було встановлено, що в будинку проживає родина із 6 осіб. На момент перепису п'ятеро з них були відсутніми: 1 – поїхав у гості до родичів в інший населений пункт; 2 і 3 – уже 2 роки працюють за межами країни; 4 – пів року навчається в коледжі в іншому місті; 5 – вийшов до магазину.

Крім того, у будинку перебували ще три особи: два родичі, які приїхали в гості, та один родич, який уже 3 роки навчається в університеті цього міста та проживає (в період навчання) у будинку цієї родини.

Визначте: кількість наявного й постійного населення в цьому будинку.

Приклад виконання завд. 2.1.

Наявне – це населення, яке на момент перепису перебуває на певній території, ураховуючи тих, хто тимчасово проживає (за умови їхньої відсутності в постійному місці проживання не більше ніж 12 місяців), тобто: $6 - 4 + 3 = 5$ осіб.

Постійне – населення, яке постійно проживає на момент перепису на певній території, ураховуючи тимчасово відсутніх, якщо їхня відсутність у місці постійного проживання не перевищувала 12 місяців, тобто: $6 - 2 + 1 = 5$ осіб.

2.2. Населення одного з регіонів України становить 1 349,0 тис. осіб. Частка громадян працездатного віку становить 54,7 %, а громадян пенсійного віку – 26,3 % від усієї кількості населення. Кількість осіб з інвалідністю, що не працюють, інвалідів 1-ї і 2-ї груп працездатного віку – 1,7 тис. осіб; пенсіонерів, які працюють, – 17,0 % від загальної кількості осіб пенсійного віку; підлітків, які працюють, у віці до 16 років – 0,9 тис. осіб. Із загальної кількості трудових ресурсів області: зайняті виробництвом товарів – 54,0 %; надають послуги – 9,0 %; є безробітними – 8,6 %.

Визначте:

1. Загальну кількість трудових ресурсів.
2. Кількість трудових ресурсів за напрямками їхнього використання.

Приклад виконання завд. 2.2

1. Загальну кількість трудових ресурсів визначають як суму кількості працездатного населення працездатного віку й осіб, що працюють, за межами працездатного віку:

1) кількість громадян працездатного віку:

$$TR_{\text{прв}} = 1\,349,0 \times 0,547 - 1,7 = 736,2 \text{ (тис. осіб);}$$

2) кількість громадян пенсійного віку:

$$TR_{\text{пв}} = 1\,349,0 \times 0,263 = 354,8 \text{ (тис. осіб);}$$

3) кількість осіб, що працюють, пенсійного віку:

$$TR_{\text{прпв}} = 354,8 \times 0,17 = 60,3 \text{ (тис. осіб);}$$

4) загальна кількість трудових ресурсів:

$$TR = 736,2 + 60,3 + 0,9 = 797,4 \text{ (тис. осіб);}$$

2. Кількість трудових ресурсів за напрямками їхнього використання:

1) зайняті виробництвом товарів:

$$TR_{\text{тов}} = 797,4 \times 0,540 = 430,6 \text{ (тис. осіб);}$$

2) надають послуги:

$$TR_{\text{посл}} = 797,4 \times 0,090 = 71,8 \text{ (тис. осіб);}$$

3) безробітними:

$$TR_{\text{безр}} = 797,4 \times 0,086 = 68,6 \text{ (тис. осіб);}$$

4) економічно неактивне населення працездатного віку:

$$TR_{\text{екнеакт}} = 797,4 - 430,6 - 71,8 - 68,6 = 226,4 \text{ (тис. осіб).}$$

2.3. У табл. 2.1 наведено дані по населеному пункту за рік:

Таблиця 2.1

Вихідні дані

Показник	Значення показника
Кількість населення на початок року, тис. осіб	2 654
Кількість новонароджених, осіб	3 850
Кількість померлих, осіб	2 450
Іммігранти, осіб	1 200
Емігранти, осіб	400
Питома вага жінок віком 15 – 49 років у загальній кількості населення, %	30
Кількість населення у віці 65 – 79 років, осіб	449 243
Кількість населення у віці 80 років і більше, осіб	28 675

Визначте:

1. Кількість населення на кінець року.
2. Середньорічну кількість населення.
3. Коефіцієнти народжуваності, смертності, природного приросту.
4. Рівень депопуляції населення та сумарний коефіцієнт народжуваності.
5. Обсяг і сальдо міграції.
6. Відносні показники міграції.
7. Коефіцієнт старіння і довголіття.

Приклад виконання завд. 2.3

1. Кількість населення на кінець року:

$$Ч_k = 2\,654\,000 + 3\,850 - 2\,450 + 1\,200 - 400 = 2\,656\,200 \text{ (осіб).}$$

2. Середньорічна кількість населення:

$$Ч_{\text{ср}} = \frac{Ч_{\text{п}} + Ч_{\text{к}}}{2},$$

де $Ч_{\text{ср}}$ – середня кількість населення;

$Ч_{\text{п}}$ – кількість населення на початок періоду;

$Ч_{\text{к}}$ – кількість населення на кінець періоду,

тобто:

$$Ч_{\text{ср}} = \frac{2\,654\,000 + 2\,656\,200}{2} = 2\,655\,100 \text{ осіб.}$$

3. Коефіцієнти народжуваності, смертності, природного приросту:

1) коефіцієнт народжуваності:

$$K_H = \frac{H}{\text{Ч}_{\text{ср}}} \times 1\,000,$$

де H – кількість народжених за період;

$\text{Ч}_{\text{ср}}$ – середня кількість населення за період;

2) коефіцієнт смертності:

$$K_C = \frac{\Pi}{\text{Ч}_{\text{ср}}} \times 1\,000,$$

де Π – кількість померлих за період;

3) коефіцієнт природного приросту:

$$K_{\text{прпр}} = \frac{H - \Pi}{\text{Ч}_{\text{ср}}} \times 1\,000,$$

тобто:

$$K_H = \frac{3\,850}{2\,655\,100} \times 1\,000 = 1,45 \text{ (особи) новонароджених на кожну}$$

1 000 населення;

$$K_C = \frac{2\,450}{2\,655\,100} \times 1\,000 = 0,92 \text{ (особи) померлих на кожну 1 000 населення;}$$

$$K_{\text{прпр}} = \frac{3\,850 - 2\,450}{2\,655\,100} \times 1\,000 = +0,53 \text{ особи на кожну 1 000 населення;}$$

4. Рівень депопуляції населення та сумарний коефіцієнт народжуваності:

1) рівень депопуляції населення (показник Покровського) – розраховують як співвідношення між кількістю новонароджених і померлих:

$$K_{\text{дн}} = \frac{H}{\Pi} = \frac{3\,850}{2\,450} = 1,57 \text{ (особи) новонароджених на 1 померлого;}$$

2) спеціальний (сумарний) коефіцієнт народжуваності – розраховують як відношення кількості новонароджених до середньої кількості жінок у віці від 15 до 49 років (уважають, що рівень відтворювання населення – 2,1):

$$K_{CH} = \frac{H}{\bar{C}_{cp} \times 0,3} \times 1000 = \frac{3\ 850}{2\ 655\ 100 \times 0,3} \times 1000 = 4,83 \text{ (особи)}$$

новонароджених на кожну 1 000 жінок у віці від 15 до 49 років.

5. Обсяг і сальдо міграції:

1) обсяг міграції визначають за кількістю тих, хто вибув (В) і прибув (П):

$$\text{Обсяг міграції} = 1\ 200 + 400 = 1\ 600 \text{ (осіб);}$$

2) сальдо міграції – різниця між кількістю тих хто прибув на цю територію і вибув за її межі. Може бути: позитивним – означає приріст населення; негативним – означає відплив населення.

$$\text{Сальдо міграції} = 1\ 200 - 400 = 800 \text{ осіб (приріст населення).}$$

6. Відносні показники міграції:

1) коефіцієнт інтенсивності вибуття ($K_{\text{виб.}}$):

$$K_{\text{виб.}} = \frac{B}{\bar{C}_{cp}} \times 1000 = \frac{400}{2\ 655\ 100} \times 1000 = 0,15 \text{ (особи) вибуло за межі країни}$$

на кожну 1 000 населення,

де В – кількість осіб, вибулих за межі країни;

2) коефіцієнт інтенсивності прибуття ($K_{\text{приб.}}$):

$$K_{\text{приб.}} = \frac{P}{\bar{C}_{cp}} \times 1000 = \frac{1200}{2\ 655\ 100} \times 1000 = 0,45 \text{ (особи) прибуло з інших країн}$$

на кожну 1 000 населення,

де П – кількість осіб, прибулих з інших країн.

3) коефіцієнт інтенсивності міграційного (механічного) приросту ($K_{\text{МігПр}}$):

$$K_{\text{МігПр}} = \frac{\text{П} - \text{В}}{\text{Ч}_{\text{ср}}} \times 1000 = \frac{800}{2\,655\,100} \times 1000 = 0,3 \text{ (особи) на } 1\,000 \text{ населення;}$$

4) коефіцієнт інтенсивності міграційного обігу ($K_{\text{МігОб}}$):

$$K_{\text{МігОб}} = \frac{\text{П} + \text{В}}{\text{Ч}_{\text{ср}}} \times 1000 = \frac{1\,600}{2\,655\,100} \times 1000 = 0,6 \text{ (особи) на } 1\,000 \text{ населення;}$$

7. Коефіцієнт старіння і довголіття:

1) коефіцієнт старіння ($K_{\text{С}}$) – показує рівень старіння населення, який визначають за такою формулою:

$$K_{\text{С}} = \frac{\text{Ч}_{65+}}{\text{Ч}_{\text{ср}}} \times 100 \% = \frac{449\,243 + 28\,675}{2\,655\,100} \times 100 \% = 18 \%,$$

де Ч_{65+} – кількість населення у віці 65 років і більше;

2) коефіцієнт довголіття ($K_{\text{Д}}$) – показує частку довголітніх людей серед людей літнього віку:

$$K_{\text{Д}} = \frac{\text{Ч}_{80+}}{\text{Ч}_{65+}} \times 100 \% = \frac{28\,675}{449\,243 + 28\,675} \times 100 \% = 6 \%,$$

де Ч_{80+} – кількість населення у віці 80 років і більше.

Практичні завдання для самостійного вирішення

2.4. Офіційні дані по Харківській області станом на 1 січня 2000 року, осіб:

міське населення – 2 158 121;

сільське населення – 500 340;

площа – 31 418 км².

Визначте:

1. Рівень урбанізації, %.

2. Густану населення.

2.5. За даними вибіркового обстеження є така інформація по області, тис. осіб (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Вихідні дані

Показник	Значення показника
Особи, повністю зайняті щодо тривалості робочого часу	200,0
Особи, не повністю зайняті щодо тривалості робочого часу	50,0
Особи, що не були зайнятими, шукали роботу протягом установленого недавнього періоду й зараз готові розпочати роботу, якщо з'явиться можливість працевлаштування	10,0
Особи, які хочуть працювати та перебувають «у пошуках роботи», але «не готові приступити до роботи зараз»	5,0
Особи, які хочуть працювати та «розпочати роботу», але не перебувають «в пошуках роботи»	3,0
Особи, які не перебувають «у пошуках роботи» й «не готові розпочати роботу зараз», але хочуть працювати	8,0
Особи, які не перебувають «у пошуках роботи», «не готові розпочати роботу зараз» та які не хочуть працювати	15,0

Визначте:

- 1) кількість зайнятих;
- 2) кількість безробітних;
- 3) робочу силу;
- 4) потенційну робочу силу;
- 5) недовикористання робочої сили;
- 6) робочу силу за розширеною концепцією.

2.6. Є така інформація по області на кінець року, тис. осіб:

кількість населення – 1 484;
усього зайнято в економіці – 655;
число безробітних – 64.

Визначте:

- 1) кількість економічно активного населення;
- 2) коефіцієнт економічної активності населення;
- 3) коефіцієнт зайнятості та коефіцієнт безробіття населення.

2.7. В табл. 2.3 наведено дані по населеному пункту за рік:

Таблиця 2.3

Вихідні дані

Показник	Значення показника
Кількість населення на початок року, тис. осіб	4 000
Кількість новонароджених, осіб	3 600
Кількість померлих, осіб	3 800
Іммігранти, осіб	2 000
Емігранти, осіб	2 600
Кількість населення у віці 65 – 79 років, осіб	800 000
Кількість населення у віці 80 років і більше, осіб	200 000
Міське населення, осіб	3 200 000
Сільське населення, осіб	800 000
Площа населеного пункту, км ²	60 000

Визначте:

1. Коефіцієнт народжуваності.
2. Коефіцієнт природного приросту.

2.8. За даними вибіркового обстеження є така інформація по області, тис. осіб (табл. 2.4):

Таблиця 2.4

Дані вибіркового обстеження

Показник	Значення показника
1	2
Особи, повністю зайняті щодо тривалості робочого часу	100
Особи, не повністю зайняті щодо тривалості робочого часу	40
Особи, що не були зайнятими, шукали роботу протягом устанавленого недавнього періоду й зараз готові розпочати роботу, якщо з'явиться можливість працевлаштування	60

1	2
Особи, які хочуть працювати та перебувають «у пошуках роботи», але «не готові розпочати роботу зараз»	10
Особи, які хочуть працювати та «готові розпочати роботу», але не перебувають «у пошуках роботи»	20
Особи, які не перебувають «у пошуках роботи» й «не готові розпочати роботу зараз», але хочуть працювати	8
Особи, які не перебувають «у пошуках роботи», «не готові розпочати роботу зараз» та які не хочуть працювати	12

Визначте: робочу силу за розширеною концепцією.

2.9. Користуючись даними табл. 2.3, в якій наведено дані по населеному пункту за рік.

Визначте відносні показники міграції:

1. Коефіцієнт інтенсивності вибуття.
2. Коефіцієнт інтенсивності міграційного обігу.

2.10. Користуючись даними табл. 2.4, в якій наведено вибіркві обстеження по області, визначте недовикористання робочої сили.

Запитання для самодіагностики

1. Чим відрізняється розрахунок кількості постійного й наявного населення? Чим обумовлено розподіл на ці дві категорії?
2. За якими формулами можна розрахувати середню кількість населення за період?
3. Як розраховують коефіцієнти старіння й довголіття?
4. Назвіть загальні показники природного руху населення.
5. Що показує спеціальний (сумарний) коефіцієнт народжуваності?
6. Опишіть форму й типи демографічних пірамід.
7. Що таке «міграція», «обсяг міграції» й «сальдо міграції»? Назвіть основні види міграції населення. Чим відрізняється еміграція від імміграції?

8. Що показують відносні показники міграції?
9. У чому полягає різниця між поняттями «економічно активне населення» та «трудові ресурси»?
10. Кого мають на увазі під економічно активним населенням?
11. Як визначають коефіцієнт економічної активності населення?
12. Розкрийте сутність категорій «зайняті» й «безробітні».
13. Як визначають коефіцієнти зайнятості й безробіття?
14. Що таке «трудові ресурси»?
15. Що розуміють під недовикористанням робочої сили?
16. Якими статистичними показниками характеризують недовикористання робочої сили?

Тематика есе

Одним із видів самостійної роботи є написання есе в довільній формі. Вибір теми студент має здійснювати самостійно, він має залежати від особистих інтересів і переваг. Завдання виконують індивідуально.

1. Населення як об'єкт дослідження.
2. Визначення кількості населення та його структури.
3. Показники природного руху кількості населення.
4. Дослідження міграційних процесів.
5. Безробіття як загроза економічного розвитку.

Евристичні завдання

Евристичні завдання – це реальні суспільно-економічні проблеми сучасної економіки. Тому для відповіді на евристичне запитання слід виконати всі наведені раніше завдання за темою 2.

1. На основі даних статі та віку населення України побудуйте статево-вікову піраміду, надайте її характеристику за визначеною формою.
2. Які дії економічної політики можна запропонувати для припинення процесу трудової міграції населення?

Література: [3; 5; 6; 15].

Тема 3. Результати функціонування економіки

Питання за темою:

- 3.1. Система національних рахунків.
- 3.2. ВВП і його динаміка.
- 3.3. Концепція національного багатства.

Загальні методичні рекомендації до виконання самостійної роботи за темою 3

Виконання самостійної роботи за темою 3 студентам слід починати з розгляду системи національних рахунків (СНР). Треба опанувати основні визначення й концепції, дослідити поняття та завдання складання СНР, звернути увагу на принципи побудови СНР, групування інституціональних одиниць у взаємовиключні сектори економіки.

Далі студентам слід розглянути валовий внутрішній продукт (ВВП) як основний макроекономічний показник результатів функціонування національної економіки, з'ясувати відмінність у складі валового національного продукту (ВНП) і ВВП, визначити методи розрахунку ВВП й особливу увагу приділити показникам його динаміки.

Для вирішення практичних завд. 3.9, 3.10 необхідно скористатися прикладами виконання завд. 3.1 і 3.2, відповідно.

Виконуючи практичне завд. 3.10 необхідно використати теоретичний матеріал щодо структури національного багатства, його класифікації та системи показників.

Усі питання цієї теми досить докладно висвітлено в наукових джерелах, перелік яких наведено наприкінці теми.

Опрацювання теоретичного матеріалу дає можливість студенту оволодіти практичними навичками та набути компетентностей щодо здатності до розуміння та розрахунку показників функціонування національної економіки.

Практичні завдання із прикладами виконання

3.1. Темп зростання цін в економіці країни характеризують такими даними (щодо попереднього року) (табл. 3.1):

Дані щодо зростання цін

Роки	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Рівень цін, %	100	120	95	110	115	125	138

Визначте рівень інфляції за весь період (2020 р. щодо 2014 р.).

Приклад виконання завд. 3.1

У завданні наведено темпи зростання ланцюгові, визначені у відсотках щодо попереднього року. Для підрахунку рівня інфляції за весь період треба визначити темп зростання базисний 2020 р. щодо показника 2014 р., для чого є правило: послідовне множення коефіцієнтів зростання ланцюгових за весь період дорівнює коефіцієнту зростання базисному. Отже, треба темпи зростання ланцюгові перевести в коефіцієнти (кожен поділити на 100) і помножити:

$$1 \times 1,2 \times 0,95 \times 1,1 \times 1,15 \times 1,25 \times 1,38 = 2,49.$$

Це означає, що із 2014 по 2020 рр. рівень цін збільшився у 2,49 рази.

Для обчислення рівня інфляції у відсотках необхідно визначений коефіцієнт зростання базисний помножити на 100 %:

$$2,49 \times 100 \% = 249 \%.$$

Висновок: рівень інфляції за період із 2014 до 2020 рр. дорівнює 249 %.

3.2. Темп зростання цін в економіці країни характеризують такими даними (щодо 2014 р.) (див. табл. 3.1).

Визначте рівень інфляції за 2018 р. щодо 2017 р.

Приклад виконання завд. 3.2

У завданні надано темпи зростання базисні, визначені у відсотках щодо 2014 р., який вибрано як базу для порівняння. Для підрахунку рівня

інфляції за 2018 р. щодо 2017 р. необхідно визначити темп зростання ланцюговий за 2018 р. щодо показника попереднього 2017 р., для чого є правило: частка від ділення базисного темпу зростання на попередній дорівнює ланцюговому коефіцієнту зростання. Отже, треба поділити темп зростання базисний 2018 р. на попередній, 2017 р.:

$$115 / 110 = 1,045.$$

Це означає, що із 2017 до 2018 рр. рівень цін збільшився в 1,045 раза.

Для обчислення рівня інфляції у відсотках необхідно визначений коефіцієнт зростання ланцюговий помножити на 100 %:

$$1,045 \times 100 \% = 104,5 \%$$

Висновок: рівень інфляції за період із 2017 до 2018 рр. дорівнює 104,5 %.

Практичні завдання для самостійного вирішення

3.3. Визначте, які твердження належать до внутрішньої економіки, а які до національної економіки:

а) охоплює діяльність тільки резидентів, незалежно від їхнього місцезнаходження (як на економічній території цієї країни, так і за її межами);

б) охоплює діяльність на економічній території цієї країни як резидентів, так і нерезидентів;

в) охоплює економічну діяльність громадян цієї країни, незалежно від їхнього місцезнаходження;

г) охоплює діяльність на економічній території цієї країни як громадян названої країни, так і громадян інших країн.

3.4. Зіставити сектори національної економіки з їхніми характеристиками (табл. 3.2):

Сектори національної економіки та їхні характеристики

Сектор економіки	Характеристика
Нефінансові корпорації	Юридичні одиниці, які, переважно, зайняті виробництвом неринкових послуг для домашніх господарств або суспільства загалом, і чий ресурси формують коштом добровільних внесків
Фінансові корпорації	Інституціональні одиниці, що складаються з однієї особи або групи осіб
Некомерційні організації	Інституціональні одиниці, які, переважно, зайняті наданням фінансових послуг, включно з послугами фінансового посередництва
Загальне державне управління	Інституціональні одиниці, що є резидентами за кордоном
Домашні господарства	Інституціональні одиниці, які, переважно, зайняті виробництвом ринкових товарів і нефінансових послуг
Інший світ	Інституціональні одиниці, які, на додаток до виконання їхніх політичних функцій і їхньої ролі в регулюванні економіки, надають послуги (і, можливо, виробляють товари) для індивідуального або колективного споживання, головним чином, на неринковій основі, та перерозподіляють дохід і багатство

3.5. Визначте, які інституціональні одиниці в завд. 3.4 є резидентами цієї країни й резидентами інших країн.

3.6. Визначте, які з наведених економічних показників належать до моментних, а які до інтервальних показників: ВВП; заробітна плата; рівень безробіття; величина грошової маси; ВНП; середня заробітна плата.

3.7. Визначте, за якою з формул можна розрахувати темпи зростання ланцюговий і базисний:

$$\text{а) } Y_i - Y_{i-1}; \text{ б) } \frac{Y_i}{Y_{i-1}}; \text{ в) } \frac{Y_i - Y_{i-1}}{Y_{i-1}}; \text{ г) } \frac{Y_i}{Y_0}; \text{ д) } \frac{Y_i - Y_0}{Y_0}; \text{ е) } Y_i - Y_0.$$

3.8. Темп зростання цін в економіці країни характеризують такими даними (щодо попереднього року) (див. табл. 3.1).

Визначте рівень інфляції за період із 2016 до 2020 рр.

3.9. Темп зростання цін в економіці країни характеризують такими даними (щодо 2014 р.) (див. табл. 3.1).

Визначте рівень інфляції за 2019 р. щодо 2018 р.

3.10. В економіці країни на кінець t -го року визначте національне багатство країни (чисту вартість капіталу), якщо є такі дані (млрд дол. США): нефінансові активи: вироблені – 5 000, невироблені – 3 500; фінансові активи – 6 500; фінансові зобов'язання – 2 000.

Складіть баланс активів і пасивів країни на кінець t -го року (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Баланс активів і пасивів

Активи (вимоги)	Пасиви (зобов'язання)
1. Нефінансові активи (НА)	3. Фінансові зобов'язання (ФЗ)
2. Фінансові активи (ФА)	4. Чиста вартість капіталу (ЧВК)

Запитання для самодіагностики

Для відповіді на запитання для самодіагностики необхідно опрацювати теоретичний матеріал за темою 3 (за переліком наукових джерел).

1. Що таке «система національних рахунків»? У якому році було ухвалено її останній варіант?

2. Ким і для чого використовують інформацію, здобуту на основі функціонування СНР?

3. Перелічіть основні визначення у СНР.

4. Назвіть два види динамічних рядів.

5. Які є і як розраховують абсолютні показники динаміки?

6. Які є і як розраховують відносні показники динаміки?

7. Яка математична залежність є між ланцюговими й базисними коефіцієнтами зростання?
8. Індекс завжди також є темпом зростання? А темп зростання індексом?
9. Дайте визначення активів, відповідно до СНР – 2008.
10. Дайте визначення нефінансових і фінансових активів.
11. Як класифікують фінансові активи?
12. Що таке «вироблені» й «невироблені активи»? Наведіть приклади невироблених активів.
13. Що таке «національне багатство» та які його основні елементи?
14. Які види оцінювання активів вам відомі?
15. Які природні ресурси враховують у СНР як активи?

Тематика есе

Одним із видів самостійної роботи є написання есе в довільній формі. Вибір теми студент має здійснювати самостійно, він має залежати від особистих інтересів і переваг. Завдання виконують індивідуально.

1. ВВП як основний макроекономічний показник результатів функціонування національної економіки.
2. Загальна концепція та визначення національного багатства.

Евристичні завдання

Евристичні завдання – це реальні суспільно-економічні проблеми сучасної економіки. Тому для відповіді на евристичне запитання слід виконати всі наведені раніше завдання за темою 3.

1. Чому викликає значні труднощі оцінювання національного багатства. За яких умов природні ресурси належать до національного багатства країни?

2. Виберіть показники ВВП будь-якої країни за декілька періодів і зробіть аналіз його динаміки (темп зростання ланцюговий, темп зростання базисний, темп приросту ланцюговий, темп приросту базисний).

Література: [3; 7; 9; 15].

Змістовий модуль 2

Методологічні основи аналітичного забезпечення ключових підсистем національної економіки

Тема 4. Рівень життя населення

Питання за темою:

- 4.1. Сутність поняття рівня та якості життя населення.
- 4.2. Розвиток соціальної сфери та житлово-комунальне забезпечення населення.
- 4.3. Стан здоров'я населення.

Загальні методичні рекомендації до виконання самостійної роботи за темою 4

Виконання самостійної роботи за темою 4 студентам слід починати з розгляду поняття рівня життя населення та його класифікаційних рівнів. Треба звернути увагу на систему груп показників рівня життя населення, мінімальний набір соціальних індикаторів рекомендований Статистичною комісією ООН, показники доходів і диференціації доходів домашніх господарств. Дослідити витрати домашніх господарств та їхній вплив на економіку країни.

Далі студентам слід розглянути показники розвитку соціальної сфери, освіти й охорони здоров'я, з'ясувати взаємозв'язок між показниками розвитку соціальної сфери та економічного зростання.

Завершення теоретичної складової частини роботи студента за темою 4 є аналіз розмірів і структури житлового фонду й показники забезпеченості населення житлом і комунальними послугами, а також показники стану здоров'я населення: медико-демографічні, показники захворюваності, інвалідності, фізичного та психічного розвитку населення.

Для вирішення практичних завд. 4.4, 4.5 необхідно скористатися прикладом виконання завд. 4.1. Для вирішення практичних завд. 4.7, 4.8 – завд. 4.3.

Виконуючи практичне завд. 4.6, необхідно використати теоретичний матеріал щодо індексу людського розвитку та приклад виконання завд. 4.2.

Усі питання цієї теми досить докладно висвітлено в наукових джерелах, перелік яких наведено наприкінці теми.

Творче та наполегливе опрацювання теоретичного матеріалу дає можливість студенту оволодіти практичними навичками та набути компетентностей щодо здатності до розуміння та розв'язання проблем стосовно показників рівня життя населення.

Практичні завдання із прикладами виконання завдання

4.1. Середня заробітна плата працівників галузі 2010 р., порівняно із 2009 р., зросла з 1 670 до 1 810 грн. Купівельна спроможність населення за цей період зменшилася на 9,4 %.

Визначте індекс цін на товари й послуги, індекс номінальної та реальної заробітної плати.

Приклад виконання завд. 4.1

Індекс цін на товари й послуги (I_p) є оберненим до індексу купівельної спроможності, його визначають за такою формулою:

$$IKC = 1 / I_p, \quad (4.1)$$

де ІКС – індекс купівельної спроможності.

$$I_p = \frac{1}{0,906} = 1,104 \text{ або } 110,4 \text{ \%}.$$

Отже, ціни на товари й послуги 2010 р., порівняно із 2009 р., зросли на 10,4 %.

Індекс номінальної заробітної плати ($I_{\text{ДНом}}$) обчислюють за такою формулою:

$$I_{\text{ДНом}} = \frac{z_i}{z_0}, \quad (4.2)$$

де Z_1 , Z_0 – середня заробітна плата у звітному та базисному періоді, відповідно.

$$I_{\text{ДНом}} = \frac{1810}{1670} = 1,084 \text{ або } 108,4 \%$$

Індекс реального доходу (заробітної плати) розраховують за формулою:

$$I_{\text{ДРеал}} = \frac{I_{\text{ДНом}}}{I_p} \quad (4.3)$$

$$I_{\text{ДРеал}} = \frac{1,084}{1,104} = 0,982 \text{ або } 98,2 \%$$

Отже, номінальна заробітна плата зросла на 8,4 %, тоді як реальна через зростання цін знизилася на 1,8 %.

4.2. За наведеними даними обчисліть індекс людського розвитку для кожної області, здійсніть ранжування та зробіть висновки (граничний ВВП на душу населення – 6 200 дол. США) (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Вихідні дані

Області	Очікувана тривалість життя при народженні, років	Грамотність серед дорослого населення, %	Сукупна частка учнів, %	Реальний ВВП на душу населення, дол. США
Закарпатська	69,7	96,6	96,5	3 100
Івано-Франківська	67,4	98,4	97,2	3 169
Львівська	65,8	99,6	99,5	3 245
Тернопільська	68,8	99,5	98,8	3 024

Приклад виконання завд. 4.2

Для обчислення всіх перелічених індексів використовують узагальнювальний індекс (виконують нормування):

$$I = \frac{X_{\phi} - X_{\min.}}{X_{\max.} - X_{\min.}}. \quad (4.4)$$

У загальному вигляді індекс обчислюють як середню арифметичну із трьох складових частин індексів: індексу тривалості життя, індексу рівня освіченості та індексу скорегованого реального ВВП на душу населення за такою формулою:

$$I_{\text{ЛР}} = \frac{I_{\text{ТЖ}} + I_{\text{ОС}} + I_{\text{РЖ}}}{3}, \quad (4.5)$$

де $I_{\text{ТЖ}}$ – індекс тривалості життя;

$I_{\text{ОС}}$ – індекс рівня освіти;

$I_{\text{РЖ}}$ – індекс рівня життя.

Водночас стандартизовані показники ($I_{\text{ТЖ}}$, $I_{\text{ОС}}$, $I_{\text{РЖ}}$) обчислюються за формулою:

$$I = \frac{X_{\phi} - X_{\min.}}{X_{\max.} - X_{\min.}}, \quad (4.6)$$

де X_{ϕ} – фактичне значення показника;

$X_{\min.}$, $X_{\max.}$ – відповідно, мінімальне та максимальне значення цього коефіцієнта, які прийнято за еталон у міжнародній практиці.

Перша складова частина індексу людського розвитку – індекс тривалості життя обчислюють за такою формулою:

$$I_{\text{ТЖ}} = \frac{X_{\phi} - X_{\min.}}{X_{\max.} - X_{\min.}}, \quad (4.7)$$

де X_{ϕ} – очікувана тривалість життя населення при народженні на i -й території (країни);

$X_{\min.}$ – мінімальне значення цього показника;

$X_{\max.}$ – максимальне значення тривалості життя.

Слід зазначити, що максимальне та мінімальне значення очікуваної тривалості життя визначають не за даними генеральної сукупності, а приймають як постійну величину ($X_{\max.} = 85$, $X_{\min.} = 25$).

Наступною складовою частиною індексу людського розвитку є індекс освіченості, який обчислюють на основі двох індексів:

індексу грамотності дорослого населення ($I_{Гр}$);

індексу сукупної частки учнів та студентів у загальній кількості населення віком від 6 до 22 років включно ($I_{Уч}$).

Під час розрахунку індексу освіченості зазначені індекси беруть із ваговими коефіцієнтами й обчислюють за такою формулою:

$$I_{OC} = \frac{2I_{Гр} + I_{Уч}}{3}. \quad (4.8)$$

Максимальне й мінімальне значення індексів грамотності та сукупної частки приймають, відповідно, за 100 та 0 %.

Для розрахунку індексу скорегованого реального ВВП на душу населення $I_{РЖ}$ використовують формулу нормування:

$$I_{РЖ} = \frac{X_{\Phi} - X_{\min.}}{X_{\max.} - X_{\min.}}, \quad (4.9)$$

де X_{Φ} – скорегований реальний ВВП у розрахунку на рік за паритетом купівельної спроможності (ПКС) на душу населення і-ї території (країни);

$X_{\min.}$ – мінімальне значення цього показника, прийняте за 100 дол. США на рік;

$X_{\max.}$ – максимальне значення цього показника, яке приймають на рівні 40 000 дол. США на рік.

Так, для Закарпатської області:

для розрахунку індексу рівня освіти I_{OC} обчислимо $I_{Гр}$ і $I_{Уч}$:

$$I_{Гр} = \frac{96,6 - 0}{100 - 0} = 0,966 ,$$

$$I_{Уч} = \frac{97,4 - 0}{100 - 0} = 0,974 .$$

Звідси

$$I_{OC} = \frac{2}{3} \times 0,966 + \frac{1}{3} \times 0,974 = 0,969.$$

Індекс тривалості життя:

$$I_{ТЖ} = \frac{69,7 - 25}{85 - 25} = 0,745.$$

Індекс рівня життя:

$$I_{РЖ} = \frac{3\ 100 - 100}{6\ 200 - 100} = 0,492.$$

Звідси, індекс людського розвитку для Закарпатської області буде становити:

$$I_{ЛР} = \frac{0,969 + 0,745 + 0,492}{3} = 0,735.$$

Аналогічно виконайте розрахунки для інших областей, виконайте ранжування областей і заповніть табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Результат розрахунку індексів людського розвитку за областями та ранжування областей

Області	Індекс рівня освіти	Індекс тривалості життя	Індекс рівня життя	Індекс людського розвитку	Ранги
Закарпатська	0,969	0,745	0,492	0,735	2
Івано-Франківська	0,980	0,745	0,503	0,743	1
Львівська	0,996	0,680	0,516	0,731	3
Тернопільська	0,966	0,680	0,479	0,725	4

Висновок: за індексом людського розвитку перше місце посіла Івано-Франківська область, друге – Закарпатська, третє й четверте – відповідно, Львівська та Тернопільська області.

4.3. У результаті вибіркового спостереження визначено дані про середні доходи зайнятого населення за місяць (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Дані про середні доходи зайнятого населення за місяць

Середній дохід на одну особу за місяць, грн	Кількість населення		
	тис. осіб	відсотків (частота)	накопичена частота
До 800	56,0	8,4	8,4
800 – 1 000	173,0	25,9	34,3
1 000 – 1 200	189,0	28,2	62,5
1 200 – 1 400	114,0	17,0	79,5
1 400 – 1 600	44,0	6,6	86,1
1 600 – 1 800	33,0	4,9	91,0
1 800 – 2 000	26,0	3,9	94,9
2 000 – 2 200	18,0	2,7	97,6
Більше ніж 2 200	16,0	2,4	100,0
Усього	669,0	100,0	

За наведеними даними обчисліть:

1. Середньодушовий місячний дохід одного зайнятого.
2. Моду й медіану.
3. Перший та дев'ятий децилі.
4. Децильний коефіцієнт диференціації доходів населення.

Приклад виконання завд. 4.3

1. Середньодушовий місячний дохід одного зайнятого визначають за такою формулою середньої арифметичної зваженої:

середня арифметична:

$$\bar{x}_{Ap} = \frac{\sum x}{n} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}; \quad (4.10)$$

середня арифметична зважена:

$$\bar{x}_{\text{АрЗв}} = \frac{\sum xf}{\sum f} = \frac{x_1 f_1 + x_2 f_2 + \dots + x_n f_n}{f_1 + f_2 + \dots + f_n}, \quad (4.11)$$

де x – значення центру інтервалу;

f – частота інтервалу (відсотки).

$$\bar{x}_{\text{АрЗв}} = \frac{\sum xf}{\sum f} = \frac{600 \times 8,4 + 800 \times 25,9 + \dots + 2\,400 \times 2,4}{8,4 + 25,9 + \dots + 2,4}.$$

2. Мода – це варіант, що найбільш часто зустрічають у варіаційному ряді. Модальне значення ознаки обчислюють за такою формулою:

$$M_o = x_{m \text{ min.}} + i_m \frac{f_m - f_{m-1}}{(f_m - f_{m-1}) + (f_m - f_{m+1})}, \quad (4.12)$$

де $x_{m \text{ min.}}$ – нижня межа модального інтервалу;

i_m – інтервальна різниця або величина модального інтервалу;

f_m – частота модального інтервалу;

f_{m-1} – частота інтервалу, що передує модальному;

f_{m+1} – частота інтервалу, що є наступним за модальним інтервалом.

Модальний інтервал – це інтервал, що містить моду – визначають за більшою частотою.

$$M_o = 1\,000 + 200 \frac{28,2 - 25,9}{(28,2 - 25,9) + (28,2 - 17,0)} = 1\,034,07.$$

Найбільша кількість зайнятого населення досліджуваного регіону має середньодушові грошові доходи за місяць у розмірі 1 211,2 грн.

Медіана – це значення, що припадає на середину ранжированої (упорядкованої) сукупності. Медіану визначають після обчислення медіанного інтервалу за такою формулою:

$$M_e = x_{me \text{ min.}} + i_{me} \frac{0,5 \sum f - s_{me-1}}{f_{me}}, \quad (4.13)$$

де $x_{me \text{ min.}}$ – нижня межа медіанного інтервалу;

i_{me} – інтервальна різниця або величина медіанного інтервалу;

$0,5\sum f$ – половина суми усіх частот;

S_{me-1} – накопичена частота передмедіанного інтервалу;

f_{me} – частота медіанного інтервалу.

$$Me = 100 + 200 \frac{0,5 \times 100 - 34,3}{28,2} = 1\ 111,35.$$

У половини населення регіону у звітному періоді середньодушові грошові витрати за місяць нижчі ніж 1 111,35 грн, а у другій половині населення – вищі.

3. Перший дециль обчислюють за такою формулою:

$$D1 = x_{D1 \min.} + i_{D1} \frac{\frac{1}{10} \sum f - s_{D1-1}}{f_{D1}}, \quad (4.14)$$

де $x_{D1 \min.}$ – нижня межа інтервалу, що містить перший дециль;

i_{D1} – інтервальна різниця або величина інтервалу;

$\frac{1}{10} \sum f$ – сума всіх частот;

s_{D1-1} – накопичена частота інтервалу, що передує інтервалу, у якому міститься перший дециль;

f_{D1} – частота інтервалу, що містить перший дециль;

$$D1 = 800 + 200 \frac{\frac{1}{10} 100 - 8,4}{25,9} = 812,36.$$

Дев'ятий дециль обчислюють за такою формулою:

$$D9 = x_{D9 \min.} + i_{D9} \frac{\frac{9}{10} \sum f - s_{D9-1}}{f_{D9}}. \quad (4.15)$$

$$D9 = 1\ 600 + 200 \frac{\frac{9}{10} 100 - 86,1}{4,9} = 1\ 759,18.$$

Середньодушові грошові витрати найбільшій частині населення регіону не перевищували 812,36 грн за місяць, а найбільш забезпеченої – не нижчими 1 759,18 грн.

4. Децильний коефіцієнт диференціації доходів обчислюють як відношення дев'ятого дециля до першого:

$$K_{\text{Дец}} = \frac{D9}{D1} = \frac{1\,759,18}{812,36} = 2,17.$$

Отже, мінімальний середньодушовий місячний дохід 10 % найбагатшого населення в середньому в 2,17 раза перевищує максимальний дохід 10 % найбіднішого населення.

Практичні завдання для самостійного вирішення

4.4. За наведеними даними визначте (табл. 4.4):

1. Реальний дохід за січень і грудень.
2. Індекс номінальної й реальної заробітної плати за лютий.
3. Індекс купівельної спроможності за два місяці.

Таблиця 4.4

Вихідні дані

Місяці	Середня заробітна плата одного працівника, грн	Зміна споживчих цін, %
Січень	1 146	+4,8
Лютий	1 284	+3,5

4.5. За наведеними даними визначте (табл. 4.5):

1. Реальний дохід за січень, грудень і березень.
2. Індекс номінальної й реальної заробітної плати за лютий і березень.
3. Індекс купівельної спроможності за три місяці.

Таблиця 4.5

Вихідні дані

Місяці	Середня заробітна плата одного працівника, грн	Зміна споживчих цін, %
Січень	5 000	+6
Лютий	5 100	+4
Березень	5 400	+10

4.6. За наведеними даними обчисліть індекс людського розвитку для кожної області, виконайте ранжування та зробіть висновки (граничний ВВП на душу населення – 7 400 дол. США) (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Вихідні дані

Області	Очікувана тривалість життя при народженні, років	Грамотність серед дорослого населення, %	Сукупна частка учнів, %	Реальний ВВП на душу населення, дол. США
Харківська	70,3	99,6	96,5	3 400
Київська	66,4	99,4	97,2	4 345
Кіровоградська	65,9	98,1	99,5	3 110
Херсонська	69,8	98,5	98,8	3 024

4.7. У табл. 4.7 наведено середньомісячний дохід 10 осіб. За даними таблиці визначте: середньодушовий, модальний і медіанний дохід наведеної групи осіб. Зробіть висновок щодо відхилення модального й медіанного доходів від їхнього середнього значення (табл. 4.7).

Таблиця 4.7

Вихідні дані

Показник	Особи									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Середньомісячний дохід, тис. грн	2,0	4,0	4,0	4,5	5,0	5,2	5,8	7,0	10,0	15,0

4.8. У результаті вибіркового спостереження визначено дані про середні доходи зайнятого населення за місяць.

За наведеними даними заповніть всі стовпці табл. 4.8 та визначте:

1. Середньодушовий місячний дохід одного зайнятого.
2. Моду й медіану.

3. Перший та дев'ятий децилі.
4. Децильний коефіцієнт диференціації доходів населення.

Таблиця 4.8

Вихідні дані

Середній дохід на одну особу за місяць, грн	Кількість населення		
	тис. осіб	відсотків (частота)	накопичена частота
До 800	72,0		
800 – 1 000	220,0		
1 000 – 1 200	192,0		
1 200 – 1 400	160,0		
1 400 – 1 600	110,0		
1 600 – 1 800	55,0		
1 800 – 2 000	32,0		
2 000 – 2 200	15,0		
Більше ніж 2 200	8,0		
Усього			

Запитання для самодіагностики

Для відповіді на запитання для самодіагностики необхідно опрацювати теоретичний матеріал за темою 4 (за переліком наукових джерел).

1. Що таке «рівень життя» і коли це поняття було введено?
2. Які є групи найбільш значущих факторів, що характеризують рівень життя?
3. Назвіть і дайте характеристику чотирьох рівнів життя.
4. Поясніть, чому поняття домогосподарство й сім'я не є тотожними.
5. Перелічіть найважливіші складові частини рівня життя та поясніть, чому умови життя розподіляють на три частини.
6. Назвіть відомі вам показники рівня та якості життя.

7. Для чого використовують індекс купівельної спроможності?
8. Чим розрізняються грошові доходи домогосподарств, загальні доходи та сукупні ресурси?
9. Назвіть види споживчих кошиків і поясніть, який із них використовують в Україні.
10. Що характеризує коефіцієнт еластичності, який використовують під час аналітичного дослідження залежності обсягу споживання від доходу?
11. Які ви знаєте показники диференціації доходів? Як їх розраховують?
12. Дайте визначення поняття «бідність» і назвіть причини її виникнення в суспільстві.

Тематика есе

Одним із видів самостійної роботи є написання есе в довільній формі. Вибір теми студент має здійснювати самостійно, він має залежати від особистих інтересів і переваг. Завдання виконують індивідуально.

1. Значення для економіки рівня диференціації доходів домашніх господарств.
2. Взаємозв'язок між показниками розвитку соціальної сфери та економічного зростання.

Евристичні завдання

Евристичні завдання – це реальні суспільно-економічні проблеми сучасної економіки. Тому для відповіді на евристичне запитання слід виконати всі наведені раніше завдання за темою 4.

1. На основі прикладу виконання завд. 4.2 розробіть інтегральний показник людського розвитку для окремих регіонів України.
2. Проаналізуйте взаємозв'язок між показниками розвитку соціальної сфери та економічного зростання.

Література: [1; 3; 4; 7; 15].

Тема 5. Фінансова система

Питання за темою:

- 5.1. Формування державного бюджету.
- 5.2. Аналітика грошового обігу.
- 5.3. Інвестиційне та виробниче забезпечення економіки.
- 5.4. Податкове навантаження.

Загальні методичні рекомендації до виконання самостійної роботи за темою 5

Виконання самостійної роботи за темою 5 студентам слід починати з розгляду формування державного бюджету та структури бюджетної системи. Слід дослідити такі елементи державних доходів: податкові та неподаткові надходження, офіційні трансферти, доходи від операцій із капіталом, – та державних витрат: державні закупівлі, трансфертні платежі, чисті відсоткові платежі. Звернути увагу на аналіз структури доходів і витрат державного бюджету, особливості формування дефіциту та профіциту державного бюджету, джерела і види фінансування.

Далі студентам слід розглянути систему показників грошового обігу: грошову масу, грошові кошти поза банківською системою, безготівкові кошти, швидкість та тривалість обігу грошової одиниці, купюрну будову грошової маси, співвідношення між ціною масою товарів та грошовою масою. А також показники рівня інфляції та його динаміки й купівельну спроможність грошей.

Особливу увагу приділити дослідженню інвестиційного та виробничого забезпечення економіки: валовим та чистим інвестиціям, обсягу інвестицій у національній економіці, співвідношенню між виробництвом засобів виробництва та предметів споживання.

Завершення теоретичної складової частини роботи студента за темою 5 є податкове навантаження. Необхідно проаналізувати теоретичний матеріал щодо суб'єкта й об'єкта оподаткування, ставки податку; способів оподаткування: прогресивного, пропорційного, регресивного оподаткування, видів податків, структури податкової системи, бюджетної концепції Лаффера.

Для вирішення практичного завд. 5.3 необхідно скористатися прикладом виконання завд. 5.1. Для вирішення практичних завд. 5.4 – 5.6 – завд. 5.2.

Виконуючи практичне завд. 5.7 необхідно скористатися теоретичним матеріалом щодо оцінювання майбутніх доходів від інвестицій. Виконання практичного завд. 5.8 ґрунтується на формулах розрахунку купюрного складу грошової маси.

Усі питання цієї теми досить докладно висвітлено в наукових джерелах, перелік яких наведено наприкінці теми.

Творче та наполегливе опрацювання теоретичного матеріалу дає можливість студенту оволодіти практичними навичками та набути компетентностей щодо здатності до розуміння та розв'язання проблем стосовно функціонування фінансової системи країни.

Практичні завдання із прикладами виконання завдання

5.1. У табл. 5.1 надано показники грошової маси та ВВП країни.

Таблиця 5.1

Показники грошової маси та ВВП країни

Показник	Річний обсяг, млрд грн	
	Базовий (0)	Звітний (1)
Грошова маса	391,3	512,6
Готівка	97,8	153,8
ВВП	633 985,5	950 503,0

Визначте:

1. Швидкість обігу готівкових грошей.
2. Тривалість одного оберту готівкових грошей.
3. Швидкість обігу грошової маси.
4. Тривалість одного оберту грошової маси.
5. Частку готівкових та безготівкових грошей у грошовій масі.

Приклад виконання завд. 5.1

1. Швидкість обігу готівкових грошей.

Кількість обертів грошей в обігу визначають за такою формулою:

$$V = \frac{\text{ВВП}}{\bar{M}}, \quad (5.1)$$

де \bar{M} – середня за період грошова маса.

Цей показник може бути розраховано з будь-яким грошовим агрегатом. Отже, можна визначити швидкість обігу готівки.

$$V_{\text{Гот0}} = \frac{633\,985,5}{97,8} = 6\,482,5 \text{ (об./рік);}$$

$$V_{\text{Гот1}} = \frac{950\,503,0}{153,8} = 6\,180,1 \text{ (об./рік).}$$

2. Тривалість одного оберту готівкових грошей.

Тривалість одного оберту грошової маси визначають за такою формулою:

$$\text{Об}_{\text{.м}} = \frac{\bar{M} \times D}{\text{ВВП}} = \frac{D}{V}, \quad (5.2)$$

де D – кількість календарних днів у періоді;

$$\text{Об}_{\text{.Гот0}} = \frac{\bar{M} \times D}{\text{ВВП}} = \frac{D}{V} = \frac{365}{6\,482,5} = 0,056 \text{ (дн.);}$$

$$\text{Об}_{\text{.Гот1}} = \frac{\bar{M} \times D}{\text{ВВП}} = \frac{D}{V} = \frac{365}{6\,180,1} = 0,059 \text{ (дн.).}$$

3. Швидкість обігу грошової маси.

$$V_{\text{м0}} = \frac{633\,985,5}{391,3} = 1\,620,2 \text{ (об./рік);}$$

$$V_{\text{м1}} = \frac{950\,503,0}{512,2} = 1\,854,3 \text{ (об./рік).}$$

4. Тривалість одного оберту грошової маси;

$$\text{Об}_{\text{.м0}} = \frac{\bar{M} \times D}{\text{ВВП}} = \frac{D}{V} = \frac{365}{1\,620,2} = 0,23 \text{ (дн.);}$$

$$\text{Об}_{\text{м1}} = \frac{\bar{M} \times \text{Д}}{\text{ВВП}} = \frac{\text{Д}}{V} = \frac{365}{1854,3} = 0,2 \text{ (дн.)}.$$

5. Частка готівкових та безготівкових грошей у грошовій масі.

$$d_{\text{гот0}} = \frac{M0}{M2} \times 100 = 25 \%;$$

$$d_{\text{гот1}} = \frac{M0}{M2} \times 100 = 30 \%.$$

Частка безготівкових грошей становить:

$$d_{\text{безг0}} = 100 - 25 = 75 \%;$$

$$d_{\text{безг1}} = 100 - 25 = 70 \%.$$

5.2. Підприємство за даними податкових декларацій сплатило за 2020 р. 950 тис. грн податків. Страхові внески – 430 тис. грн. Виторг підприємства за 2020 р. без ПДВ – 10,5 млн грн.

Визначте: абсолютне податкове навантаження, відносний показник податкового навантаження окремо за податками та страховими внесками.

Приклад виконання завд. 5.2

Абсолютний розмір податкового навантаження розраховують як обсяг усіх податків і зборів, що фірма має сплатити до бюджету:

$$950 + 430 = 1380 \text{ тис. грн.}$$

Відносний показник податкового навантаження розраховують як відношення суми нарахованих (або сплачених) податків за період до певного фінансового показника (виторгу).

Відносний показник податкового навантаження за податками:

$$950\,000 / 10\,500\,000 \times 100 = 9,05 \%.$$

Податкове навантаження за страховими внесками:

$$430\ 000 / 10\ 500\ 000 = 4,1 \%$$

Практичні завдання для самостійного вирішення

5.3. У табл. 5.2 надано показники грошової маси та ВВП країни.

Таблиця 5.2

Показники грошової маси та ВВП країни

Показники	Річний обсяг, млрд грн	
	Базовий (0)	Звітний (1)
Грошова маса	460	580
Готівка	120	150
ВВП	900 000	1 200 000

Визначте:

1. Швидкість обігу готівкових грошей.
2. Тривалість одного оберту готівкових грошей.
3. Швидкість обігу грошової маси.
4. Тривалість одного оберту грошової маси.
5. Частку готівкових та безготівкових грошей у грошовій масі.

5.4. Визначте відносний показник податкового навантаження акціонерів, якщо податок на дивіденди – 5 %.

5.5. Підприємство за даними податкових декларацій сплатило за 2020 р. 600 тис. грн податків. Страхові внески – 200 тис. грн. Виторг підприємства за 2020 р. без ПДВ – 6,6 млн грн.

Визначте: абсолютне податкове навантаження, відносний показник податкового навантаження окремо за податками та страховими внесками.

5.6. Визначте відносний показник податкового навантаження заробітної плати (ЗП), якщо:

- утримання із ЗП становлять: ПДФО – 18 %, ВС – 1,5 %;
нарахування на ЗП становлять: ЄСВ – 22 %.

5.7. На основі даних табл. 5.3 щодо двох інвестиційних проєктів визначте найбільш оптимальний, якщо ставка дисконту – 10 %.

Таблиця 5.3

Дані щодо купюрного складу грошової маси

Роки	Проєкт А		Проєкт Б	
	Qt – дохід за рік	Ct – витрати за рік	Qt – дохід за рік	Ct – витрати за рік
0		10 000		10 000
1	15 000	10 000	11 000	10 000
2	16 000	12 000	14 000	11 000
3	17 000	14 000	16 000	12 000
4	18 000	17 000	20 000	14 000

5.8. У табл. 5.4 наведено дані щодо купюрного складу грошової маси.

Таблиця 5.4

Дані щодо купюрного складу грошової маси

Номинал (N)	Сума (m), млрд грн	Кількість грошових одиниць (купюр), млрд од. $f = \frac{m}{N}$	Купюрний склад грошової маси за кількістю, % $d_f = \frac{f}{\sum f}$	Купюрний склад грошової маси за сумою, % $d_m = \frac{m}{\sum m}$
1	225			
5	750			
10	1000			
50	3750			
100	5000			
Усього				

Визначте:

загальну суму готівкових коштів (M0);

кількість грошових одиниць;

купюрний склад грошової маси за кількістю;

купюрний склад грошової маси за сумою.

Запитання для самодіагностики

Для відповіді на запитання для самодіагностики необхідно опрацювати теоретичний матеріал за темою 5 (за переліком наукових джерел).

1. Державний бюджет як економічна категорія.
2. Назвіть джерела доходів Державного бюджету.
3. Які основні показники доходів і видатків Державного бюджету?
4. Що становить грошовий обіг?
5. Чим відрізняються грошова база й рівень монетизації?
6. Що передбачає дослідження купюрного складу грошової маси?
7. На вирішення яких завдань спрямовано аналітичне вивчення інвестицій?
8. Перелічіть класифікацію інвестицій?
9. Що становить система оподаткування?
10. Охарактеризуйте податкове навантаження.

Тематика есе

Одним із видів самостійної роботи є написання есе в довільній формі. Вибір теми студент має здійснювати самостійно, він має залежати від особистих інтересів і переваг. Завдання виконують індивідуально.

1. Структури грошової маси різних країн світу.
2. Система оподаткування України.

Евристичні завдання

Евристичні завдання – це реальні суспільно-економічні проблеми сучасної економіки. Тому для відповіді на евристичне запитання слід виконати всі наведені раніше завдання за темою 5.

1. Проаналізуйте структуру Державного бюджету України й охарактеризуйте його спрямованість щодо економічного розвитку.
2. Визначте переваги й недоліки прогресивної системи оподаткування.

Література: [3; 9; 15].

Тема 6. Зовнішньо-економічна діяльність

Питання за темою:

6.1. Платіжний баланс.

6.2. Показники зовнішньоекономічної діяльності.

Загальні методичні рекомендації до виконання самостійної роботи за темою 6

Виконання практичних завдань та самостійну роботу за темою 6 студентам слід починати з розгляду сутності платіжного балансу. Необхідно детально дослідити основні поняття, статистику, позиції та принципи будовання платіжного балансу, згідно з Керівництвом із платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (МВФ). Розібратися з відображенням операцій у платіжному балансі за дебетом і кредитом, вивчити його пропорції та сальдо.

Далі студентам слід розглянути показники зовнішньоекономічної діяльності: аналітичне оцінювання рахунків платіжного балансу та аналіз його структури; оцінювання динаміки зовнішньо-економічних операцій; розрахунок зовнішньо-торговельного обороту та сальдо зовнішньої торгівлі; залежність економіки країни від експортно-імпортних операцій; показники внутрішньогалузевої міжнародної спеціалізації країни; розрахунок мінімально достатньої величини валютних резервів.

Виконуючи практичні завд. 6.3 – 6.6, необхідно скористатися теоретичним матеріалом щодо базових понять, принципів та структури побудови платіжного балансу.

Усі питання цієї теми досить докладно висвітлено в наукових джерелах, перелік яких наведено наприкінці теми.

Творче та наполегливе опрацювання теоретичного матеріалу дає можливість студенту оволодіти практичними навичками та набути компетентностей щодо здатності до розуміння та розв'язання проблем стосовно механізму зовнішньо-економічної діяльності.

Практичні завдання із прикладами виконання завдання

6.1. Дайте визначення таких зовнішньо-економічних операцій (експортних, імпортних, реекспортних, реімпортних):

1. Товар іноземного походження було продано у третю країну.
2. Товар іноземного походження було суттєво перероблено та продано у третю країну.

3. Завезений у країну товар було придбано для передавання вітчизняній організації за кордоном.

4. Завезений у країну товар було призначено для споживання всередині країни.

5. Товар вітчизняного виробництва було продано в іншу країну.

6. Товар вітчизняного виробництва, вивезений в іншу країну для продажу, було забраковано покупцем і повернено.

7. Товар вітчизняного виробництва, вивезений в іншу країну для продажу, було не продано та повернено.

Приклад виконання завд. 6.1.

1. Реекспортна операція, що передбачає продаж і вивезення із країни раніше завезених до неї товарів без їхнього перероблення.

2. Експортна операція, тому що під експортом розуміють вивезення із країни вироблених, вирощених або добутих товарів вітчизняного виробництва. Водночас до товарів вітчизняного виробництва належать також товари іноземного походження, які були завезені у країну й піддані істотному переробленню, що змінила їхні основні якісні або технічні характеристики.

3. Імпортна операція, тому що під імпортом розуміють увезення товарів у країну, зокрема за куповувані для вітчизняних організацій за кордоном.

4. Імпортна операція, тому що до імпорту належать завезені товари, призначені для споживання всередині країни.

5. Експортна операція, тому що під експортом розуміють вивезення із країни вироблених, вирощених або добутих товарів вітчизняного виробництва.

6. Реімпортна операція, тому що за своєю сутністю це експортна операція, що не відбулася, яка характеризується увезенням у країну раніше вивезених із неї товарів.

7. Реімпортна операція, тому що за своєю сутністю це експортна операція, що не відбулася, яка характеризується увезенням у країну раніше вивезених із неї товарів.

6.2. Дайте визначення таких базових понять, що використовують під час складання платіжного балансу: «Економічна теорія»; «Центр економічних інтересів»; «Резидент»; «Нерезидент».

Приклад виконання завд. 6.2

Економічна територія – це географічна територія, що адміністративно управляється урядом цієї країни, у межах якої можуть вільно

переміщатися особи, товари й капітали (гроші). До неї належать також територіальні води, повітряний простір та територіальні анклавни в інших країнах (посольства, консульства).

Центр економічних інтересів – ідентифікують у разі, коли економічний суб'єкт має на території цієї країни майно, яке використовують протягом тривалого часу для здійснення економічних операцій.

Резидент – це фізична або юридична особа, яка перебуває в цій країні понад рік і має в ній центр свого економічного інтересу (ведення господарської діяльності та економічних операцій, право володіння майном).

Нерезидент – це фізична або юридична особа, яка перебуває за межами економічної території цієї країни понад рік. За винятком туристів, сезонних та прикордонних робочих, персоналу міжнародних організацій, іноземних посольств, команди кораблів, екіпажів літаків.

Практичні завдання для самостійного вирішення

6.3. Зіставити принципи складання платіжного балансу з їхніми визначеннями (табл. 6.1):

Таблиця 6.1

Принципи складання платіжного балансу та їхні визначення

Принцип	Визначення
Подвійного запису	Облік здійснюють за фактичними (ринковими під час бартерних розрахунків) цінами
Вартісної оцінки операції	Облік мають здійснювати в розрахункових одиницях, які використовують під час внутрішніх розрахунків. Однак ця одиниця має бути стабільною, щоб зміна її курсу не впливала на підсумкові показники. В Україні, як і в більшості інших країн, використовують долар США
Фіксації моменту операції	Кожну операцію подано двома записами, які мають однакове вартісне відображення. За кредитом ураховують операції, результатом яких є приплив у країну іноземної валюти, за дебетом – відплив
Розрахункової одиниці	Операції, що відображають у платіжному балансі, є наслідком угоди між резидентом і нерезидентом. У балансі також наявні угоди, які не супроводжують грошовим платежем, – це операції обміну, трансфертні, міграційні (під час переміщення домашнього господарства в іншу країну), тимчасові (реінвестування отриманого прибутку)
Типу економічної операції	Відображення відбувається в момент здійснення, трансформації, обміну, передавання або зникнення економічної вартості

6.4. Визначте за дебетом або кредитом відбувається відображення таких операцій у платіжному балансі:

1. Експорт товарів та послуг.
2. Імпорт товарів та послуг.
3. Доходи від інвестицій та оплата праці, отримані резидентами від нерезидентів.
4. Доходи від інвестицій та оплата праці отримані нерезидентами від резидентів.
5. Отримання трансфертів.
6. Скорочення резервних активів.
7. Придбання (експорт капіталу).
8. Зростання резервних активів.
9. Продаж фінансових активів.
10. Придбання фінансових активів.
11. Запозичення.
12. Кредитування.

6.5. Виберіть із декількох варіантів пропорції, що мають бути під час складання платіжного балансу:

- а) $A + B + C = E$;
- б) $A + B = C + E$;
- в) $A + B = D$;
- г) $D = E$;
- д) $C = E$.

6.6. Виберіть із декількох варіантів розрахунок сальдо платіжного балансу:

- а) $A + B - C$;
- б) $A - B - C$;
- в) $A + B + C$;
- г) $A + B - E$;
- д) $C + E - D$.

Запитання для самодіагностики

Для відповіді на запитання для самодіагностики необхідно опрацювати теоретичний матеріал за темою 6 (за переліком наукових джерел).

1. Якими категоріями характеризують економічну територію країни?
2. Що розуміють під експортом та імпортом?

3. У чому різниця між реекспортними та реімпортними операціями?
4. Що вказують у вантажній митній декларації (ВМД) і яких типів вони бувають?
5. Дайте визначення платіжного балансу.
6. Які базові поняття використовують під час складання платіжного балансу?
7. Охарактеризуйте принципи складання платіжного балансу. Чим вони відрізняються від бухгалтерських?
8. Як визначають сальдо платіжного балансу?
9. Що відображає рахунок платіжного балансу «Помилки та припущення»?
10. Що містить аналіз платіжного балансу?

Тематика есе

Одним із видів самостійної роботи є написання есе в довільній формі. Вибір теми студент має здійснювати самостійно, він має залежати від особистих інтересів і переваг. Завдання виконують індивідуально.

1. Сучасна структура платіжного балансу.
2. Статистика, позиції, основні базові поняття та принципи складання платіжного балансу.

Евристичні завдання

Евристичні завдання – це реальні суспільно-економічні проблеми сучасної економіки. Тому для відповіді на евристичне запитання слід виконати всі наведені раніше завдання за темою 6.

1. Проведіть дослідження платіжного балансу України за декілька періодів і дайте оцінку динаміки зовнішньо-економічних операцій.
2. Оцініть залежність економіки України від експортно-імпортних операцій та надайте свої пропозиції щодо її зменшення.

Література: [3, 9, 15].

Рекомендована література

Основна

1. Гур'янова Л. С. Моделювання збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів : монографія / Л. С. Гур'янова ; Харків. нац. екон. ун-т. – Бердянськ : Ткачук О. В., 2013. – 405 с.

2. Кліменко О. М. Соціальна економіка : навч. посіб. / О. М. Кліменко, М. А. Мащенко. – Харків : ХНЕУ, 2013. – 180 с.

3. Макроекономічний аналіз : навч. посіб. для студ. спец. 051 «Економіка» / М. С. Бріль, О. М. Кліменко, М. А. Мащенко та ін. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 331 с.

Додаткова

4. Андрушкевич В. Н. Стійкий соціально-економічний розвиток як один із факторів економічної безпеки / В. Н. Андрушкевич // Економіка фінанси і право. – 2015. – № 7. – 2015 – С. 8–10.

5. Звирід Н. В. Кількісні методи аналізу впливу трудової міграції на соціально-економічний розвиток регіону / Н. В. Звирід // Статистика України. – 2010. – № 4. – С. 48–52.

6. Малиновська О. А. Трудові мігранти та їхній внесок у соціально-економічний розвиток України [Текст] / О. А. Малиновська // Регіональна економіка. – 2013. – № 3. – С. 82–93.

7. Моліна О. В. Сталий соціально-економічний розвиток регіону: аналіз підходів та інструментів оцінки [Текст] / О. В. Моліна // Регіональна економіка. – 2010. – № 4. – С. 25–32.

Інформаційні ресурси

8. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

9. Макроекономіка : навч. посіб. / М. С. Бріль, О. М. Кліменко, М. А. Мащенко та ін. – Мультимедійне інтерактивне електрон. вид. комбінованого використання. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 705 с.

10. Міністерство доходів і зборів України. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/ru>.

11. Міністерство фінансів України. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.

12. Національний банк України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.

13. Політична економія : навч. посіб. [Електронний ресурс] / за заг. ред. М. С. Бріля. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 320 с.

14. Статистика України : науковий журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

15. Сторінка курсу на платформі Moodle [Електронний ресурс] : персональна навчальна система. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7109>.

Зміст

Вступ	3
Змістовий модуль 1. Методологічні основи аналітичного забезпечення національної економіки	4
Тема 1. Теоретичні основи аналітичного забезпечення національної економіки	4
Тема 2. Трудовий потенціал національної економіки	10
Тема 3. Результати функціонування економіки	21
Змістовий модуль 2. Методологічні основи аналітичного забезпечення ключових підсистем національної економіки	27
Тема 4. Рівень життя населення	27
Тема 5. Фінансова система	40
Тема 6. Зовнішньо-економічна діяльність	47
Рекомендована література	52
Основна	52
Додаткова	52
Інформаційні ресурси	52

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 051 «Економіка»
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Шифріна** Надія Ігорівна

Відповідальний за видання *М. А. Мащенко*

Редактор *О. Г. Доценко*

Коректор *Н. В. Завгородня*

План 2022 р. Поз. № 158 ЕВ. Обсяг 55 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*